

marginalia

JORDI LLOVET

Guerra i literatura comparada

Un antic rector solia dir que a la universitat hi ha gent que serveix per a la gestió, d'altres que serveixen per a la docència, i uns altres que serveixen per a la investigació. Hi afegia un comentari satíric que no reproduïrem. En el cas del professor Antoni Martí Monterde cal dir que és molt bo en l'àmbit de la investigació —encara que no sigui un comparatista, sinó un historiador del comparatisme—, però encara ho és més com a estrateg-difusor d'aquesta mena d'estudis literaris —la més saludable que avui pot plantejar-se a Catalunya— gràcies a la fundació d'una dita Col·lecció Figuera, que publica Edicions de la Universitat de Barcelona. Ja hi ha editat sis volums, i, atesa la seva grafomania, la col·lecció pot arribar a ser tan extensa com l'Enciclopèdia Espasa. Això no és cap retret: Martí ha posat a l'abast dels lectors obres de molta entitat de Joseph Texte, de Victor Klemperer, d'ell mateix i de Joan Fuster, de qui voldria ser la reencarnació. Podria ser-ho per raons intel·lectuals, però no ho serà pel sol fet que ja no hi ha una comunitat *païso-catalana* capaç de donar ales a una figura així. És una conseqüència més de la indigència intel·lectual

sa la preeminència de França en el camp de la *civilisation*, i la d'Alemanya en el terreny de la *Kultur*. Llavors fa un resum de l'estat de la cultura literària vinculada a la religió i a la política des de l'edat mitjana fins al segle XX, molt perspicax, i entra en el terreny empantanegat de la formació d'una "literatura nacional" a Alemanya a partir del romanticisme. En aquest punt és on Klemperer rellisca, perquè llegeix Herder d'una manera parcial, i en certa manera també Goethe, als quals considera grans defensors del diàleg i la interrelació entre les literatures dels pobles diversos, quan, si se'ls llegeix a fons i es té en compte la influència de Fichte en tots dos casos, pot semblar que valoraven aquesta diversitat com a font de salut per a les literatures nacionals quan, de fet, consideraven que la literatura i la cultura alemanyes, que creien superior a totes les altres, havien de ser considerades la torxa —tan del III Reich, tan del Canigó!— per a qualsevol poble del continent. El nazisme també pensava això, però no va acabar de trobar l'encaix de Hegel, Schopenhauer, Nietzsche o fins i tot Goethe (Schiller, més) amb la ideologia tan nostrada que surt de *Mein Kampf* o d'*El*

La bibliografia de Victor Klemperer en català creix amb *El vell i el nou humanisme*.

que ha generat l'obsessió maniàca per això que uns en diuen "el procés", i d'altres "l'agonia". (Que ve del grec *agon*, en àrab *jihad*, "esforç".)

El nou volum és un llibre d'enorme interès no només per a la gent de lletres, sinó també per a la gent amiga de la *geografia políticolliterària* del continent, disciplina en la qual excel·leix Martí, que considera, potser exageradament, que tota la història contemporània d'Europa, incloses les guerres napoleòniques, les francoprussianes i les dues mundials, van ser conseqüència de les disputes entre teòrics de la literatura, que és suposar molt. El nou llibre és: Victor Klemperer, *El vell i el nou humanisme*, traducció (excel·lent) de Marc Jiménez Buzzi (Barcelona, Edicions de la Universitat de Barcelona, 2019).

L'obra presenta l'article de Klemperer que dona títol al llibre, però n'ofereix un altre d'encara més valuós: *Consideracions després de l'enfonament del nazisme*, en què l'autor explica quin era el panorama de les lletres, i de l'art en general, abans del nazisme, i què podem considerar que en va quedar després de 1945. El llibre parteix de la tan discutida polaritat entre els conceptes de "civilització" i de "cultura" —enmig de la qual caldria considerar-hi, encara, el de *Bildung*, molt alemany, i que té a veure amb l'educació— i, tot entrant en aquests plantejaments bèl·lics que tant li agraden a l'editor, expo-

site del segle XX, d'Alfred Rosenberg. De manera que ho van deixar córrer, i es va generar a Alemanya un mamarratxo de literatura. Això hem escrit perquè un llibre tan agut com *Les arrels del nacionalsocialisme*, de Rohan D'O. Butler (1941), que no sembla que Klemperer llegís,

deixa clar que Herder "va substituir la concepció tradicional de l'estat políticolliterària pel concepte de nació-poble (*folk-nation*)", i que era un pensador massa clarividenc per no adonar-se del lloc a què conduiria la seva teoria, en què es confonen llengua, nació i "el poble" (*Volk*). Afegim-hi que Klemperer, que es refugià a la DDR, acaba l'article dient que el "nou humanisme" naixerà al món gràcies al socialisme soviètic (!), vist en què havia quedat, com a nació i

com a socialisme, el projecte de Hitler: una comparació molt impròpia si es recorda la política cultural estalinista.

Per fi, Martí, que ha fet un pròleg de categoria per a aquest llibre, hauria hagut de rellegir el gran estudi de Wolfgang Lepenies, *La seducció de la cultura en la història alemanya*, pel qual arribem a la conclusió que els il·lustrats francesos —menyspreats pels alemanys, ara sí, a causa de les guerres entre els dos països—, gràcies a un patriotisme molt més republicà, van continuar donant a Europa cultura i civilització fins als nostres dies. Alemanya també, per descomptat, després de la desfeta, més que la Rússia soviètica i la DDR amb la qual Klemperer va estretament col·laborar.

El brillant Klemperer va relliscar quan va dir que el nou humanisme vindria gràcies al socialisme soviètic